

مقدمه

سنبل الطیب از زمان‌های گذشته به عنوان گیاه دارویی ارزشمندی همواره مورد توجه و استفاده انسان بوده است. این گیاه بویی مطبوع دارد و گربه بوی آن را از فاصله دور تشخیص می‌دهد، به طرف آن می‌رود و در اطراف آن جست و خیز می‌کند و از بوی آن مست می‌شود. به همین علت از قدیم، به آن علف گربه نیز می‌گویند. ریشه و ریزوم این گیاه در تمام کتاب‌های دستور دارویی به عنوان گیاه دارویی معرفی شده است. مواد مؤثره آن در صنایع داروسازی استفاده فراوانی دارد. این مواد بر روی سیستم عصبی مرکزی تأثیر می‌گذارد و آرام بخش و خواب آور و ضد تشنج است. همچنین برای درمان افسردگی از آن استفاده می‌شود. در حال حاضر، اروپا بزرگترین بازار سنبل الطیب جهان محسوب می‌شود. این گیاه در نواحی مختلف رشته کوه البرز، نواحی شمالی و حتی در بخش‌هایی از مزارع مشهد بصورت محدود نیز کشت می‌شود.

شکل ۱: گیاه سنبل الطیب

سنبل الطیب

PTMP/SK/R&D/A/ Medicinalplant01 /05012021

گیاه شناسی

سنبل الطیب گیاهی علفی و چند ساله و به ارتفاع ۰/۵ تا ۱/۵ حتی ۲ متر است. به ندرت به صورت بوته‌های کم و بیش چوبی دیده می‌شود. گیاهان این تیره بیشتر در نواحی منطقه مدیترانه و آسیا می‌روید.

جدول ۱: نام‌های مختلف سنبل الطیب

سنبل الطیب	نام فارسی
علف گربه، والرین، والرین، والرین کوهستانی، سنبل کوهی	نام های رایج
Valeriana officinalis L.	نام علمی
Valerianaceae	خانواده
Common valerian Cat's valerian setwal valerian	نام انگلیسی
شیشه القطه، سنبلالعصافیر، سنبل عصفربا، سنبلالجبیل	نام عربی

کشت و پرورش گیاه

سنبل الطیب در طول رویش به هوای معتدل و آب نسبتاً زیادی نیاز دارد. این گیاه را در مناطقی با بارندگی سالانه بین ۶۰۰ تا ۷۰۰ میلی‌متر می‌توان کشت کرد. سنبل الطیب را در خاک‌هایی با بافت متوسط، حاصلخیز و غنی از ترکیبات و مواد هوموسی و با زهکشی مناسب باید کشت کرد. در مناطقی که شدت نور زیاد است، با سایه دهی به گیاه باعث افزایش محصول می‌شوند. بهترین دما برای رشد ریشه‌ها ۲۰ درجه سانتیگراد است که در این دما سایر اندام‌های سنبل الطیب بهترین رشد را دارند. میزان رطوبت در خاک ۸۰ تا ۹۰ درصد ظرفیت زراعی بهترین نتیجه را داشته است. خاک مناسب برای کشت سنبل الطیب باید سرشار از مواد غذایی، بافت لوم یا لومی شنی با مقادیر متوسط هوموس و pH آن بین ۶/۵ تا ۷/۵ باشد.

شکل ۲: مزرعه سنبل الطیب

زمان و فواصل کاشت

تاریخ کشت گیاه به شرایط آب و هوایی محل رویش بستگی دارد. زمان مناسب برای کشت مستقیم اوایل بهار است، یعنی زمانی که رطوبت و بارندگی زیاد است. در این صورت بذرها مستقیماً در زمین اصلی و در ردیف‌هایی به فاصله ۴۰ سانتیمتر کشت می‌شود.

روش کاشت

کاشت و تکثیر سنبل الطیب توسط بذر به دو روش (مستقیم و غیرمستقیم) صورت می‌گیرد.

کاشت مستقیم: در برخی کشورها به علت بالا بودن رطوبت و بارندگی مناسب همواره از کاشت مستقیم بذر در زمین اصلی استفاده می‌شود.

کاشت غیرمستقیم: در اواسط تابستان (نیمه دوم تیر)، بذرها را در خزانه‌ای که آماده شده است، کشت می‌کنند. بذرها در ردیف‌هایی به فاصله ۱۵ تا ۲۰ سانتیمتر در خزانه کشت می‌شود و روی بذرها را حداکثر ۱/۱ سانتیمتر با خاک برگ می‌پوشانند. سپس غلتک مناسبی زده می‌شود. برای هر هکتار زمین به ۵۰۰ تا ۷۰۰ متر مربع

سنبل الطیب

PTMP/SK/R&D/A/ Medicinalplant01 /05012021

خزانه نیاز است. در هر متر مربع به یک گرم و برای هر هکتار زمین به ۵۰۰ تا ۷۰۰ گرم بذر نیاز است. نشاها در اواخر شهریور تا اوایل مهر، که ارتفاع آنها به ۱۵ تا ۱۷ سانتیمتر می‌رسد، باید به زمین اصلی منتقل شوند. در فصل پاییز هنگام تهیه زمین میزان ۱۵ تا ۲۰ تن در هکتار کود حیوانی و ۴۰ تا ۵۰ کیلوگرم در هکتار کود فسفر، ۲۰ تا ۳۰ کیلوگرم در هکتار کود پتاسیم و ۴۰ تا ۵۰ کیلوگرم در هکتار مصرف می‌شود. در این فصل نیز کود ازت مورد نیاز گیاهان باید بصورت سرک به خاک اضافه شود. با این حال بهتر است در خصوص تغذیه گیاه، به آزمون خاک مزرعه و توصیه کودی توسط کارشناسان تغذیه توجه کرد. سنبل الطیب به آب زیاد نیاز دارد. آبیاری در این گیاه باید هفته‌ای یک بار صورت گیرد. مبارزه با علف‌های هرز در طول رویش سنبل الطیب، در افزایش عملکرد ریشه نقش عمده‌ای دارد. مهمترین آفتی که خسارت اقتصادی به سنبل الطیب وارد می‌کند، لارو یا همان کرم سفید ریشه است. از بیماری‌های سنبل الطیب می‌توان سفیدک سطحی را نام برد.

عملیات برداشت

ریشه سنبل الطیب مانند هر ریشه حاوی ماده مؤثره، در اواخر رویش (پاییز یا زمستان) از بیشترین مقدار ماده مؤثره برخوردار است. چنانچه نشاها در پاییز به زمین اصلی منتقل شده باشند، باید در فصل پاییز (مهر-آبان) سال بعد برداشت شوند. در این صورت نیز توصیه می‌شود ریشه‌ها در فصل پاییز بعد برداشت شوند. برداشت ریشه در فصل پاییز سال سوم مناسب نیست؛ زیرا عملکرد کاهش می‌یابد. قبل از برداشت ریشه، ابتدا باید اندام‌های هوایی گیاه را برداشت کرد. ریشه‌ها را زمانی از خاک خارج می‌کنند که رطوبت خاک کاهش یافته است.

ویژگی‌های دارویی و درمانی

ریشه‌های تازه سنبل الطیب خواص دارویی بیشتری نسبت به حالت خشک شده‌اش دارد. ریشه و ریزوم خشک سنبل الطیب حاوی ۲ تا ۰/۵ درصد اسانس است. بوی تند ریشه این گیاه ناشی از وجود اسید ایزووآلرنیک است.

فراورده‌ها

اسید والرینیک از ریشه گیاه سنبل الطیب، با استفاده از روش‌های مختلف (کدکس ۸۴) و در صنعت به طریق سریع‌تر و با صرفه‌تر، از اکسیداسیون الکل آمیلیک حاصل از تخمیرهای الکلی قند و مواد نشاسته‌ای تهیه می‌شود. این ماده از اجزای کپسول سداسین، والرینک، والرین، پودر آلتیب، قرص آنتیمیگرن، محلول خوراکی رها، قرص نوراگل، شربت والرینک است. فراورده‌های خشک شده ریشه این گیاه، که بصورت ۱/۵ تا ۲ گرمی هستند، باید ۳۰ تا ۶۰ دقیقه قبل از خواب مصرف شوند. برخی نیز این گیاه را با بادرنجبویه، رازک، گل ساعت و اسکالکپ (در طب چینی کاربرد دارد) ترکیب و مصرف می‌کنند.

خواص درمانی

ریشه سنبل الطیب از نظر طب قدیم ایران گرم و خشک است. خواص مهم آن عبارت‌اند از ضد تشنج، رفع ناراحتی‌های عصبی و هیستری، ضد اسپاسم و آرام‌بخش، معالج صرع، درمان بی‌خوابی، برطرف‌کننده دلهره، تشویش، نگرانی، تقویت نیروی جنسی و... والرین یک گیاه قلبی، معرق، مقوی مغز، ضدانگل و قاعده‌آور و مهمتر از همه آرام‌کننده قوی دستگاه عصبی، دارویی مطمئن برای بحران‌های عصبی، دلهره، ضعف اعصاب، درمان میگرن و سردردهای شدید عصبی است. این گیاه همچنین برطرف‌کننده تپش و ترس‌های شبانه اطفال نامیده شده است. مطالعات انجام شده بر روی انسان، اثرات آرام‌بخش سنبل الطیب را تأیید می‌کند و فعالیت ملایم خواب‌آوری بر روی افراد طبیعی بی‌خواب و با خواب غیرطبیعی را نشان می‌دهد. این گیاه زمان شروع خواب را کوتاه کرده و بی‌نظمی خواب را اصلاح می‌کند. همچنین خوشبوکننده دهان است و سسکه مداوم را از بین می‌برد.

منبع

فاضلی کاخکی، سید فاضل؛ مؤیدی، علی اکبر. (۱۳۹۸). گیاه دارویی سنبل الطیب. تهران: نشر آموزش کشاورزی

